

**Commentariorvm, Ac Dispvationvm, In Tertiam Partem
Divi Thomae. Tomi Qvinque**

Mysteria Vitæ Christi, Et Utrivsqve Adventvs Eivs Accurata Disputatione Ita
complectens, vt & Scholasticæ doctrinæ studiosis, & Diuini verbi
Concionatoribus vsui esse poßit

Suárez, Francisco

Moguntiaë, M.DC.XVI.

Disp. LIII. De secundo Christi aduentu ad vniuersale iudicium.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94022](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94022)

illam celestem ciuitatem, & esset impertinens ille ascensus in celum, si statim descensura sunt in infernum. Nam ad audiendam sententiam non est necessarius (vt statim dicam) & alius locus ille non est consensu, nec meritis earum debitus.

Matth. 23.
& 24.
Iunio 100.

Alij ergo indicant, Christum venire ad singulos homines morientes, vt de illis iudicium ferat, quia ipse dixit: *Vigilate, quia nescitis, qua hora filius hominis veniet.* Vnde Innocentius 3. lib. 2. cap. 43. de Contemptu mundi, dicit omnem animam, prius quam egrediatur e corpore, videre Christum in cruce positum, & adducit illud, *Videbunt, in quem transierunt,* quod non solum de iudicio generali: sed etiam de aduentu Christi ad diem mortis cuiuslibet hominis ait esse intelligendum. De quo intelligit etiam illud 1. ad

1. Timoth. 6.

Timoth. 6. *Vt serues mandatum sine macula irreprehensibile, vsque in aduentum Domini nostri Iesu Christi, id est, vsque ad diem mortis.* Similia habet Ludolphus Carthusianus 3. cap. 4. 6. Et de iustis saltem potest hoc confirmari verbis illis Christi Ioann. 14. *Si abiero & preparauero vobis locum, iterum veniam, & recipiam vos ad me ipsum.* Sed neque hac sententia verisimilis est, si intelligatur de reali descensu Christi secundum humanitatem. Nam (vt supra vidimus) raro, aut nunquam Christus de celo descendit, postquam illuc ascendit. Alioqui oporteret semper esse quasi in continuo motu, imo saepe necessarium illi esset pluribus locis simul assistere. Nam contingit saepe multos iustos, & iniquos simul mori. Deinde ad proferendam sententiam hic aduentus non est necessarius. Quia per intellectualem locutionem, vel illuminationem fiet, quae a loco non pendet. Neque propter aliam causam est necessarius, nam si anime sunt sanctae, & purgatae, eodem puncto rapiuntur in celum: si vero sunt damnatae, vel purganda, statim deducuntur in aliquem inferni locum, vt in Conci. Florentino definitur in literis vnionis, iuxta illud Iob. *Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.*

Concil. Florentin.
Iob 22.
Responsio.

Particulare iudicium anime excelsa e corpore ubi fiat & quomodo.

Quocirca dicendum est, neque animam iudicandam deferri in celum: neque Christum descendere ad iudicandam illam: sed in instanti mortis intellectualiter eleuari ad audiendam sententiam iudicis. Et hoc est duci ad tribunal eius, absque alia locali mutatione. Et verisimile est in eo instanti cognoscere sese iudicari, & saluari, vel damnari, imperio, & efficacia non solum Dei, sed etiam hominis Christi.

An verò ipsam humanitatem clarè intueantur omnes anime etiam damnatae, vel purgandae, incertum est, quia nullum est sufficiens fundamentum ad affirmandum. Nam vbi Scriptura dicit, videndum esse Christum ab hominibus iudicandis, loquitur de iudicio vniuersali, (vt infra videbimus) atque eodem modo loquitur de aduentu eius ad iudicium. Notat autem Augustinus Epistola 90. ad Ifychium, qualis vnusquisque moritur, talem inueniri, & iudicari in vniuersali iudicio: & ideo, cum Christus monet, vt vigilemus, ideo saepe addere, vsque ad aduentum suum, quia idem est vigilare vsque ad diem mortis, & vsque ad diem vniuersalis iudicii. Dicit etiam praeterea posset cum Abulen. Matt. 24. quaestione 239. aduenire Christum in morte vnus cuiusque non secundum praesentiam localem, sed secundum efficaciam, per quam fit, vt vnusquisque suum statum agnoscat, & imperium, ac sententiam iudicis audiat, & ex vi illius statim tendat in locum suis meritis debitum. Quapropter (si res spirituales transeunt ab extremo ad extremum sine medio) in eodem instanti, in quo ista anima separatur a corpore, & a Christo iudicantur, constituuntur in loco, in quo ex vi iudicii, & imperii Christi futurae sunt. Quia cum ille effectus, & mutatio ex se non requirat successionem, nec ex parte virtutis Christi sit necessaria, nulla intercedit mora,

Fr. Suarez. tom. 2.

A sed in puncto fit (vt inquit Iob.) Satis autem est quod Iob. 22. sententia naturae ordine antecedit, vt effectus statim subsequatur. Nam causa efficax simulac est, in eodem instanti operatur.

Vltimo intelligitur ex dictis, quando coeperit Christus vti hac iudiciaria potestate. Primum enim non est existimandum, statim ab Incarnatione coepisse vti hac potestate. Quamdiu enim in vita mortali vixit, illa usus non est, si proprie loquamur: quia pro eo tempore potius voluit iudicari, quam iudicare. Vnde Ioann. 12. ipse dicebat, *Non veni, vt iudicem mundum: sed vt saluificem mundum,* significans primum aduentum suum non fuisse ad iudicandum. Et ideo dixerat in verbis proxime praecedentibus: *Si quis audierit verba mea, & non custodierit, ego non iudico eum.* In quibus tamen verbis non negat se postea iudicaturum. Quocirca non dixit de futuro, non iudicabo eum: sed de praesenti, non iudico eum, id est, in hoc aduentu, sicut capite 3. dixerat, *Non misit Deus filium suum in mundum, vt iudicet mundum.* Deinde putandum non est, differre usum huius potestatis vsque ad diem iudicii vniuersalis, ac si per hanc potestatem nullum alium actum exercere possit. Otensum est enim habere etiam alios actus, quos nunc exercet. Superest igitur, vt hac potestate vti coeperit, ex quo in statu glorioso constitutus est, quando ipse dixit, *Datus est mihi omnis potestas, in celo, & in terra.* Sicut enim tunc desinit esse in statu passibili, & humili, in quo ad ministrandum venerat (vt etiam ipse testatur est) & coepit esse in statu regnantis, ac dominantis: ita etiam tunc potestatem hanc iudicandi exercere orsus est. Quinimo dicere possumus ab instanti mortis, in quo nostram redemptionem consummauit, coepisse in anima separata, & gloriosa potestatem iudicandi exercere. Ad hanc enim pertinere videtur liberatio sanctarum animarum, & spoliatio inferni, & similes actus, quos in inferno exercuit, velligando potestatem daemonis vel animas aliquas e purgatorio liberando, vel certe iudicium etiam ferendo de ijs, quae eo tempore e corporibus exierunt.

iudiciaria potestate Christus vti quando incepit.

Ioann. 12.

Ioann. 3.

Matth. 28.
Matth. 20.
Marc. 10.

DISPUTATIO LIII.

In quatuor Sectiones distributa.

De secundo Christi aduentu ad vniuersale iudicium.

Vamuis Theologi materiam hanc disputent in fine quarti sententiarum distinct. 47. & 48. quin etiam D. Tho. in finem huius 3. partis illam reiecerit: tamen, quia & ipse morte praeventus eam absolvere non potuit, & nobis non est in animo post disputationes de Sacramentis omnibus specialem tractationem de quatuor nouissimis instituere: ac denique quia ad completam, & exactam scientiam de Christo, & de rebus omnibus, quae ad ipsum spectant, materia haec pertinere videtur, idcirco eam hoc loco disputare decreui, vt hoc etiam modo huius doctrinae de Christo Domino finis principio respondeat. Diximus enim in initio prioris tomi, Iudaeos in cognitione Messiae valde errare, eo quod duplicem ipsius aduentum non distinguant. Cum ergo haec tenus ea omnia, quae de primo aduentu considerata videbantur, disputauerimus, conuenienti ordine sequitur, vt de secundo Christi aduentu, & consequenter de secundo eius in celum reditu perpetuoque ac immutabili statu, qui illum consequetur, disseramus. In hac itaque disputatione solum tractabimus quaestionem, an sit futurus aliter aduentus Christi. Et quoniam hoc pendet ex causa & ratione eius, illam simul explicabimus, attingendo etiam circumstantias loci, & temporis,

Ggg 2

quae

quæ cum huiusmodi mutationibus coniunctæ sunt. *caliginis, dies tenebræ, & clangoris: & Malach. 4. vocatur dies succensæ, quasi caminus, dies Domini magnus, & horribilis, dies, denique, quam ego facio, dicit Dominus exercituum.*

S E C T I O I.

An futurum sit vniuersale iudicium, in quo Christus sit supremus iudex.

Quoniam potissima causa secundi aduentus Christi in futuro vniuersali iudicio posita est, ideo ab hac controuersia initium huius disputationis sumendum est. Fuerunt igitur heretici quidam, qui vniuersale iudicium futurum esse negarunt. Quem errorem tribuit Guido Carmelita Albanensibus, qui dicebant vniuersale iudicium, iam esse factum, & nullum aliud esse futurum. Quomodo autem intelligerent, esse factum, non explicat. Fortasse eo sensu loquuti sunt, quo illi, qui dicebant resurrectionem esse factam, scilicet, in solis animabus. Sic enim, quia iudicium fit in singulis animabus, per singulalia iudicia multiplicata, intelligebant fortasse factum esse vniuersale iudicium omnium: vel certe quia in mente Dei, aut in Christi morte, & passione lata est sententia contra demonem, ac de eius sunt potestate erepti, quotquot per Christum redempti sunt, iuxta Christi verba Ioann. 12. Nunc iudicium est mundi, nunc Princeps huius mundi eijcietur foras: sicut ibi exponunt Augustinus, tractat. 52. & Chrysostomus homil. 66. Et fortasse hoc idem tenferunt quidam alij (vt significant Hilarius, in Psalm. 1. & Augustinus de agone Christiano capite 27.) qui ad negandum vniuersale iudicium inducebantur verbis Christi. Ioann. 3. Qui credit in eum, non iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus est. Vnde colligebant, nullos superesse iudicandos, & consequenter non esse futurum iudicium. Quia omnes sunt vel credentes, vel non credentes in Christum: sed illi non iudicantur, isti iam sunt iudicati: ergo nullus superest iudicandus. Vnde potest confirmari hic error, quia iudicium animarum iam est factum, ergo non iterum fiet. Quia Deus non iudicat bis in idipsum, nec potest mutare iudicium semel factum. De corporibus autem non est necesse fieri speciale iudicium, quia illa non sunt capacia per se meriti, vel demeriti, nisi ratione animarum: ergo nec per se iudicari debent, sed in ipsis animabus censentur iudicari quasi in radice, sicut præmium, vel poena corporum ex præmio, vel pæna animarum resultat.

Indicium hominum vniuersale aliquando futurum. *Dico primo, futurum esse aliquando iudicium vniuersale hominum viuorum, ac mortuorum. Hæc assertio est vnus ex articulis fidei, quem in Symbolis Apostolico, Niceno, & Athanasij profitentur: quem ex Scripturæ testimonijs, & ex Sanctis Patribus probare fere est superuacaneum. Quia nihil est in Scriptura, præsertim in nouo testamento, & in Patribus frequentius. Congerit varia testimonia Augustinus 20. lib. de Ciuit. à capite 5. & Damascenus, lib. 1. parallelorum, cap. 15. & in historia de Barlaam, cap. 8. & 9. & Chrysostomus, homil. 46. 47. 49. & 50. ad populum. Breniter, vbicumque in Scriptura fit mentio in singulari, & quasi per antonomasiam de die iudicii, qui etiam dicitur dies Domini, dies ira, aut alijs similibus modis, sermo manifestus est de vniuersali iudicio, vt Matth. 11. Dico vobis, Tyro & Sidon remissus erit in die iudicii, & 12. Terra Sodomorum remissus erit in die iudicii, & 1. ad Thessalonicens. 5. Dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet, & 2. ad Thessalonicens. 2. Non cito moueamini, quasi infset dies Domini. 1. Petr. 3. Igni reseruat in diem iudicii, & perditio impiorum hominum. Et similes locutiones sunt multæ in Prophetis Sophon. 1. Iuxta est dies Domini magnus, & infra vocatur Dies Domini amara, dies ira, dies tribulationis, & angustia, dies calamitatis, & miseria, dies tenebrarum, &*

Circa quæ loca animaduertit August. 20. de Ciuitat. cap. 1. diem, indefinite positum esse pro tempore, more Scripturæ, Nam, per quot dies (inquit) iudicium hoc tendatur, incertum est. Et ita dies ille vocatur tempus nouissimum. 1. Petr. 1. & Iacob 5. & alijs Scripturæ locis.

Præterea vbicumque in Scriptura fit sermo de iudicio futuro post vniuersalem resurrectionem necesse est, sermonem esse de vniuersali iudicio, quia particulare multo ante resurrectionem fit, sic dicitur Ioan. 5. Veni hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei, &c. Atque idem late describitur Matt. 24. & 25. Luc. 21. ad Corint. 15. & 1. Thessalon. 4. & Apocalyp. 20. & alia testimonia afferimus in sequentibus assertionibus. Rationes seu congruentia huius vniuersalis iudicii post particulare variaz afferuntur à Sacris Doctoribus, quæ omnes nituntur in ratione diuinæ iustitiæ. Quia iudicium actus est iustitiæ, & in eo interuenire possunt tam commutatiua, quatenus cum vnoquoque seruetur æqualitas, quam distributiua, quatenus inter omnes seruetur debita proportio meritum, & retributionis.

Et quamuis iustitia Dei secundum se non indigeat nostro testimonio, vel cognitione: tamen, quia ad Dei honorem pertinet, vt seipsum in omnibus perfecte manifestet, ideo multa operatur ad manifestationem iustitiæ suæ, & hoc potissimum præstare voluit in die iudicii. Cur autem in postremum diem hoc reseruauerit, optime declarat D. Thom. ratione, quam hic attigit ar. 5. Quia opera hominum quodammodo manent post mortem eorum, vel in aliorum existimatione, & fama, vel in effectibus suis, qui varij, & multiplices esse solent: ergo licet Deus iudicet actiones vniuscuiusque hominis in morte eius, considerando illas secundum se, id est, secundum id, quod re vera sunt: oportet nihilominus, vt de eis faciat publicum, & vniuersale iudicium, in quo constet tam de ipsis actionibus, quam de omnibus effectibus earum, & nocuentis, ac fructibus, qui ad alios ex eis redundarunt: tum re ipsa, tum etiam secundum aliorum existimationem. Dices, iudicium Dei tantum fertur secundum merita, vel demerita vniuscuiusque, sed hæc omnia consummantur in vita hominis, quæ consequuntur autem postea, siue in re ipsa, siue in hominum existimatione, accidentaria sunt: nihil ergo referunt ad diuinum iudicium. Respondetur, quamquam effectus mere accidentarij, qui nec præuii sunt, nec connectionem vllam habent cum actione hominis, non augeant meritum, nec demeritum, & consequenter nec præmium, vel poenam apud Deum: tamen illi effectus, qui aliqua ratione sunt præuii, vel quouis modo coniuncti cum actionibus hominis, ita vt illi eis tanquam in semine contenti fuerint, augent vel essentialiter meritum, ac præmium, poenam, ac demeritum, vel saltem accidentale. Vnde 2. Reg. 12. punitus est Dauid non solum propter peccatum commissum secundum se consideratum, sed etiam, vt alijs fuit occasio blasphemandi nomen Domini, sicut illi dixit Nathan Propheta. Secundo quæquam totum meritum, vel demeritum fit in actu libero, siue postea sequatur effectus, siue non, & id eo essentialiter præmium, vel poena conferatur in fine vite, quando via, & tempus merendi, vel demerendi terminatur: nihilominus tamen effectus postea subsequenti duabus ex causis conferre possunt ad iudicium. Primo ad accidentarium præmium, vel poenam, vt iniqui omnium actionum suarum fructus intuentis magis confundantur: boni vero & contrarij de bonis fructibus gaudeant. Secundo

cundo & maxime, quia effectus ostendunt malitiam, vel bonitatem operum, unde orti sunt, ut ergo illis omnibus propofitis, & ponderatis euidentius omnibus pateat æquitas diuini iudicii, valde congruū fuit, post consummatas, ac finitas omnes actiones humanas huius vitæ, omnesque effectus earum fieri vniuersale iudicium, in quo omnia exactissime perpendantur. Tertio accedit, quod ad manifestationem huius diuinæ iustitiæ non solum necessariū fuit, considerare singulorum hominum peccata secundum se: sed etiam in ordine ad alios, & in ordine ad gubernationem totius vniuersi, & ad vniuersalem, & specialem prouidentiam, quam Deus habuit, & respectu totius vniuersi, & respectu singulorum hominum: atque ideo voluit, non tantum quasi priuatim iudicare singulos homines: sed etiam publice totum vniuersum per modum vnius integri corporis politici, cuius bona omnia, & mala secundum omnes respectus, & habitudines suas in ferum examen adducantur. Quarto hinc fit, vt licet ex parte Dei ad ferendum iudicium singulorum non sit necessaria hæc generalis congregatio omnium: tamen ex parte ipsorum hominum sit quodammodo necessaria, tum ad publicam manifestationem diuinæ iustitiæ, tum etiam, vt quædam specialis retributio, proueniens ex publica laude, & honore, vel confusione, locum habeat. Hæc enim necessario resultat ex tali modo iudicii publici, & vniuersalis, non autem ex priuatis. Vnde aiebat Paulus 1. ad Corinth. 4. *Nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum, & tunc laus erit unicuique a Deo.* Quinto hinc intelligitur, hunc modum iudicii esse valde conformem distributioni iustitiæ. Nam (vt Paulus ait 1. ad Corinth. 9.) quamdiu in hac vita viuimus, veluti in publico studio versamur laborantes, vt brauium, & coronam propofitam consequamur: quando autem publicū præmium certantibus proponitur, ratio communis boni, & iustitiæ distributionem postulat, vt in publico cōfessu omnium congregantium merita conferantur, vt debitus honor, ac præmium singulis tribuatur. Deus autem, qui sapienter, ac suauiter omnia disponit, homines iubernare statuit, ac iudicare modo illis maxime accommodato, atque adeo ratione distributionis iustitiæ perfectissime seruata. Et ideo vt Paulus ait 2. ad Corinthios 5. & ad Romanos 14. *Omnis non manifestari oportet ante tribunal Christi, vt vnusquisque referat propria corporis prout gesserit: & ob eandem rationem præmium beatorum vocatur in Sacra Scriptura Corona iustitiæ, vitæ, & gloriæ.* 2. ad Timoth. 4. Apocal. 2. Iacob. 1. illa enim proprie dicitur corona, quæ victoribus publicè, & cum celebritate donatur. Sexto ad hoc etiam confert illa ratio sumpta ex aliorum existimatione. Facile enim decipitur humanum iudicium, vel malitia, vel humano errore. Quia ex ijs, quæ exterius apparent, iudicat, unde fit, vt & bonorum fama sepe legatur, & iniquorum malitia adeo occultetur, vt boni, & iusti existimantur. Oportuit ergo, vt in diuino iudicio, quod non est secundum carnem, Ioan. 3. nec secundum visionem oculorum, aut auditum aurium. Isa. 11. sed corda omnium intuendo. 1. Reg. 16. oportuit, inquam, in hoc iudicio singulorum iniurias tanquam in seuera quadam trutina, diuinaque lance pensari: & iustis famam restituī, iniquorum verò rethnas, & versutiam de regi. Quare de illis dicitur Sap. 5. *Stabant iusti in magna constantia, &c.* De ijs verò, *Videntes turbabantur timore horribili, & infra Dicentes hi sunt, quos habuimus aliquando in derisum, &c.* Huc etiam spectant similitudines illæ, quibus Christus vtitur in Euangelio, quibus explicat bonos, & malos in hac vita esse permixtos, ita vt vix discerni possint, sicut virgines fatigæ, & prudentes: oportet ergo aliquando discerni, & separari, sicut triticum à zizanijs, & granum à palea, &c. Septim. Fr. Suarez. tom. 2.

A mo huc accedit ratio illa ad hanc eandem rem sapienter à Chrysostomo repetita, præsertim libro primo de prouidentia circa finem, & homil. 46. ad populum, quod sepe in hac vita iniqui felicitate quadam temporali fruuntur, & non solum ab hominibus honorari videntur, sed etiam à Deo ipso prosperari, iustos verò è contrario affligi. Oportet ergo vt occulta hæc ratio diuinæ prouidentiae, & iudiciorum eius, in publico, atque in vniuersali iudicio pandatur, vt constet malos recepisse bona in vita sua, & si quid fortasse boni operati sunt ultra debitum, vel potius sine debito fuisse illis remuneratū: è contrario verò bonos recepisse temporalia mala, vel vt eis magis in bono proficerent, vel certe, vt pro leuioribus culpis, temporalibus poenis satisfacerent. Ac simili ratione diuinæ iustitiæ consentaneum fuit, vt rorūque sortes commutari, & impios à iustis conculcari ac confundi. Vnde Malach. 4. illis promittitur. *Egrediemini, & salietis sicut vituli de armento, & conculcabitur impios, cum fuerint cinis sub planta pedum vestrorum, in die quam ego facio: dicit Dominus exercituum.* Vltima ratio peti potest ex ijs, quæ supra diximus de corporum generali resurrectione, quam oportuit in finem referuari, postquam completæ essent omnium rerum generationes. Quia materia, ex qua humana corpora constat, est harum generationum subiectum, quibus prius deseruire oportebat. Facta autem generali resurrectione, optimo ordine consequitur generale iudicium. Quia cum non sola anima, sed homo integer peccet, aut bene operetur, homo etiam integer iudicare debet, & conuenientem poenam, aut præmium in animo, & corpore debita proportionem recipere. Nec prætermittenda est illa ratio moralis, vtile fuisse vniuersale iudicium futurum, vt illius expectatio, ac timor hominum mores corrigeret, & in officio contineret. Vtenim dixit Clemens Papa Epistola 1. ad Iacobum, *Qui peccare peterit, si semper ante oculos suos Dei iudicium ponat, quod in fine mundi certum est agendum?* Vnde recte Gregorius libro 6. Moral. cap. 2. de hoc iudicio explicat verba illa Iob, capite 5. *A flagello lingua abscondetur, &c.* dicens, *flagellum lingue esse sententiam vltimam iudicis, à qua absconduntur, qui illam in hac vita formidant.* Quo circa concludit, *Viuentes ergo timeant iudicem, ne morientes timeant accusatorem.* Iustus namque initium retributionis est ipsa plerumque in obitu securitas mentis. Et de eadem re legi potest Chrysost. hom. 35. ad pop. & 5. in ad Rom.

Dico secundo, in hoc vniuersali iudicio futurum esse iudicem Christum Dominum, non solum per diuinitatem, sed etiam proxime per humanitatem suam. Conclusio est de fide, quam maxime probant omnia testimonia, quæ de potestate iudiciaria Christi adducta sunt, & præterea sunt expressa multa in Euangelio, Matth. 13. *Tunc mittet filius hominis Angelos suos, &c.* ubi multis parabolis, & similitudinibus hoc Christus exponit, & c. 16. *Filius hominis venturus est in gloria Patris sui cum Angelis suis, & tunc reddet unicuique secundum opera sua: & capit. 24. & 25. idem late describitur, & 1. ad Thess. 4. 2. ad Corin. 5. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi.* In Veteri etiam testamento hoc fuerat prædictum, vt in sequenti sectione latius dicturi sumus. Optimum vero testimonium est illud Daniel. 7. *Aspiciebam, donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedet: & infra, iudicium sedet, & libri aperti sunt, & inferius, Et ecce cum nubibus celi quasi filius hominis veniebat, & vsque ad antiquum dierum peruenit, & dedit ei potestatem, honorem, & regnum.* Quod testimonium in sequenti disputatione fufe interpretabimur. Recte verò ait Rupert. hunc locum exponens, suo cap. 13. in Daniel. vsque ad illa verba, *Ecce in nubibus celi, quasi filius hominis veniebat. Manifeste quidem descriptum esse iudicium diuinum, non tamen esse dictum, qualem per manum vel personam sit agitur.*

gitandum. Non enim iudicabit per semetipsum ille antiquus dierum: sed ut ipse Dominus dixit, Omne iudicium dedit filio: hoc ergo prophetica visio (inquit) lucido satis ostendit testimonio. Et eadem est sententia Hieron. & Theodoret in eundem locum. Rationes, propter quas supra diximus, datam esse Christo potestatem iudicariam, maxime probant de hoc vniuersali iudicio, tam ex parte hominum iudicandorum, nimirum ut videre possint, & audire suum iudicem: quam ex parte ipsius Christi, cui innumeris titulis supra expositis hoc munus debetur: cuius etiam victoriam, & iustitiam in illo celebri confesso, & conspectu manifestari deuit.

Hieron.
Theod.

Occurrebat autem hoc loco explicandum, quàm vniuersale sit futurum hoc iudicium. Id enim, & ad complementum huius quæstionis, & ad soluendum hæreticorum fundamentum conferret: tamè quia hoc spectat ad disputationem penultimam huius materiae, vbi de forma huius iudicii, & de personis iudicandis agendum est, ideo nunc breuiter dicitur ad hæreticorum fundamentum, tam fideles, quam infideles esse iudicandos saltem iudicio retributionis, vel damnationis, licet de iudicio discussionis, forte dictum sit, qui non credunt, eos iam esse iudicatos. Quia apud Deum iam est prolata eorum sententia, quamuis nondum sit exterius pronuntiata, ut Augustin. exponit tract. 12. Ad aliud ex Nahum. 1. recte D. Thom. exponit. Deum non iudicare bis de eodem secundum eandem rationem: secus vero secundum rationes diuersas. Quod est dicere Deum non iudicare bis, ut priorem sententiam mutet, vel ut bis puniat: posse tamen bis iudicare, ut & suppleat quidquid ex debita pena deerat, & conuenienti modo sententiam proferat in eum qui peccauit, qui prius non omnino, sed quasi ex parte tantum iudicatus fuerat. Ex quo patet responsio ad aliam congruentiam de iudicio corporum. Non enim iudicatur corpus per se: sed ut pars totius compositi, sicut in probationibus primæ conclusionis insinuatum est.

August.
D. Thom.

SECTIO II.

An Christus secundo venturus sit in hunc mundum ad vniuersale iudicium peragendum.

Quamuis dictum sit, Christum futurum iudicem in hoc iudicio: non tamen hinc necessario fit venturum esse ad hoc munus obeundum. Potuisset enim in celo manens sententiam proferre, & idcirco specialem hoc inuestigationem requirit. In qua simul refellendus erit Iudeorum error, qui, sicut de primo Messia aduentu increduli sunt, ita non possunt circa secundum non errare. Nam sicut dixit Augustinus Epistola octuagesima ad Hefychiū, & Lactantius libro quarto, cap. 12. Qui aduentum Domini primum non cognouerit, preparare se non poterit ad secundum, credendo in eum: Iudæi igitur neutrum credunt, sed quendam alium fingunt, quin nunquā futurus est, mere humanum ad temporale regnum obtinendum. Refertur etiam hic potest error, quem indicat Orig. tract. 34. in Matth. vbi sentit, secundū Christi aduentum non futurum esse corporalem, sed per solam manifestationem spiritualem, quæ fiet in mentibus omnium iudicandorum. Quæ sententia est, & contra proprietatem Scripturæ, & contra Ecclesiæ sensum.

August.
Lactant.

Igitur Catholica fides vnum Christi aduentum agnoscit iam factum, & alium confitetur futurum. In quo Christus Deus homo verè, ac realiter veniet de celo ad terram ad vniuersale iudicium peragendum. Hic est articulus fidei, quem illis verbis Symboli profitemur. *Inde venturus est iudicare viuos &*

Symbol.

A mortuos. Qui ex nouo testamento facile probari potest. Ut autem simul Iudæos conuincamus, oportet afferre veteris testamenti, & prophetarum oracula, quibus hi duo Messia aduentus necessario conuincuntur: quorum conuenientias, & discrimina varia ex scripturis colligendo, veritatem propositam apertius confirmabimus, & occasionem errandi Iudæorum melius detegemus.

Primo ergo statuendum est, omnia testimonia Scripturæ, quæ de aduentu Messia loquuntur, ad eandem personam esse referenda, in quo etiam Iudæi nobiscum conueniunt. Quia, sicut in nouo testamento vnum tantum agnoscimus Redemptorē ac mediatorem: ita in veteri vnus est tantum Messias promissus, ut in princip. prioris tom. la. ostendimus.

Secundo hinc oritur alia conuenientia, scilicet quod is qui aduenit in vtroque aduentu est Deus & homo. Quod quidē de priori aduentu late probatum est in prædicto loco, & hinc sequitur, idem est dicendum de secundo, cum eadem sit persona, quæ venit. Sed vterius probari potest proprijs Scripturæ testimonijs. Quod enim Dominus ipse venturus sit ad iudicandum, docuit Isa. c. 3. dicens. Dominus ad iudicandum veniet cum senibus populi sui, & cum principibus eius. Habet autem varias expositiones hic locus. A quibusdam enim exponitur non actiue sed passiue, scilicet, quod Dominus veniet, non ut iudicet, sed ut iudicetur: & refertur ad primum aduentum & ad iudicium, quod Christus subinit sub Pontio Pilato. Ita Terrul. lib. de Resur. carnis ca. 20. & lib. 4. contra Marcion. c. 24. & Rufinus in expos. symbol. Alii verò actiue interpretando, Deum iudicaturum, explicant de iudicio Diuino, quod in Iudæos prolatum est, & executioni mandatum, quando à Romanis pene extincti sunt, ut exponit latè Iustinus dial. cum Tryphone. A qua expositione non multum quoque discrepant Hieron. & Cyril. qui in genere de iudicio diuino aduersus principes Iudeorum & Phariseos interpretantur. Nihilominus tamen satis accommodare intelligitur de iudicio finali, ut ibi Basilii interpretatur, & Gregor. lib. 1. in Ezech. hom. 9. apertius Aug. Enarrat. in Psal. 49. quod de hoc aduentu intelligit, circa illa verba, Deus manifeste veniet, Deus noster & non silebit. Quo testimonio etiam in præsentem vti possumus. Cui simile est illud Isa. 66. Ecce Dominus in igne veniet, & quasi turbo quadrigæ eius, reddere in indignatione furorē suum increpationem suam in flamma ignis, quia in igne Dominus diiudicabit. Quæ verba sunt tam aperta, tamque consentanea ijs, quæ de aduentu ad iudicium in Euangelio dicuntur, ut omnium patrum consensu de illo explicentur, ut patet ex Hieron. Cyril. lib. & August. 20. de ciuit. cap. 21. & Cyr. lib. de bono patientiæ prope finem: denique Psalmus etiam 96. de hoc aduentu recte exponitur, & tamen in illo dicitur, Dominus altissimus super omnem terram, & super omnes Deos: de quo prius dictum fuerat: Nubes, & caligo in circuitu eius iustitia, & iudicium preparatio sedis eius, Ignis ante ipsum præcedet, &c. Et ita videtur exponere Paul. ad Hebr. 1. illis verbis. Et iterum cum introducit primogenitum in orbem terrarum, dicit, & adorent eum omnes angeli eius. Alludit enim ad illa verba huius Psalmi. Adorate eum omnes Angeli eius. Constat igitur Deum esse, qui venturus est. Quod autem etiam sit homo, dixit Daniel c. 7. illis verbis. Ecce cum nubibus celi quasi filius hominis veniebat. Quibus consentanea sunt verba sepe repetita à Christo in Euang. Matth. 13. 16. 19. & 26. Amodo videbitis filium hominis venientē in nubibus celi.

Terullian.
Ruffin.

Iustin.
Hieron.
Cyril.

Basil.
Greg. 9.
August.

Isai. 66.

Hieron.
Cyril.
August.
Psal. 96.

Hebr. 1.

Dan. 7.

Matth. 16. 19. & 26.

Tertia similitudo, & conuenientia huic affinis est, quod vterque aduentus futurus est per veram, & corporalem præsentiam CHRISTI. De hoc nulla nobis est controuersia cum Iudæis. Quia illi loca omnia veteris testamenti, quæ sunt de aduentu Messia,

Messia intelligunt de visibili, & corporali aduentu quem vnum tantum futurum esse existimant. Nos autem idem de duobus confitemur. Et de primo quidem id satis constat ex ijs, quae haecenus diximus de vita, & conuersatione Christi Domini, & de veritate corporis, & humanitatis eius in priori tomo. De secundo vero id constat ex omnibus locis Evangelij, in quibus describitur aduentus Christi ad iudicium, ita ut ab omnibus tum bonis, tum etiam malis sensibilibus conspici possit, iuxta illud Matth. 26. Videbitis filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus caeli. Et illud Apocalyp. 1. Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt. Et hoc modo colligitur idem potest ex illo Zach. 12. Aspicient ad me, quem confixerunt. Nam illum locum de die iudicii interpretantur Theodoretus, Rupertus, & alij ibi, vbi etiam Hieronymus idem indicat, & clarius Augustinus 20. de Ciuitat. cap. 30. & lib. 1. de Trinit. cap. 13. Quam expositionem doctè ibi comprobatur Franciscus Ribera, nec minus eruditè Franciscus Toletus Ioan. 19. aduertit, in illis duobus verbis duos Christi aduentus significari, primum in carne mortali in verbo, transfixerunt: secundum gloriosum in verbo, videbunt. Nam Iudaei, qui Christum crucifixerunt, nunquam eum amplius viderunt, neque vsque ad secundum aduentum videbunt.

Quarto conueniunt, quia vterque aduentus est admirabilis, supernaturalis, ac Deo dignus. De primo satis constat ex ijs, quae de mysterio Incarnationis haecenus tractata sunt. Et satis comprobatur ex illo Agg. 2. Ego commouebo caelum, & terram, & mare, & aridam, & mouebo omnes gentes, & veniet desideratus cunctis gentibus. Quem locum intelligendum esse de priori aduentu, in primo tomo demonstraui. Et iuxta probabiliorē sententiam de eodem loquitur Malac. cap. 3. quamuis in magna gloria, & maiestate illum describat. Propter quod multis visum est de secundo aduentu esse loquutum, non considerantibus hanc similitudinem, de qua agimus, ratione cuius vterque potest describi in maiestate, & virtute, quamuis diuerso modo, vt postea dicam. Nam, quod posterior aduentus futurus etiam sit admirabilis, & gloriosus, inferius latè differendum est, & ex testimonijs paulo ante citatis constare satis potest, quamquam nulla probatio necessaria sit, cum hoc neque à Iudaeis negetur.

Quinta conuenientia excogitari potest, quod vterque aduentus est ad bonum, salutemque hominum. De primo satis id constat ex superiori tomo. De secundo vero id testatur est Christus Luc. 21. vbi agens de secundo aduentu suo, ait, Surgite, & leuate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra. Quam enim ipse in suo primo aduentu sufficienter operatus est, tunc habebit in electis vltimum, ac desideratum effectum, de quo dixit Paul. ad Roman. 8. Nos ipsi primitias spiritus habentes, & impli intranos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis nostri. Quamuis enim hic aduentus Christi multis futurus sit in penam, & damnationem: tamen primaria ac praecipue fit propter salutem, & gloriam bonorum. Nam haec est per se, & ex propria Dei voluntate intentio: alia vero sunt tantum permessa, & ex malitia hominum conuersa. Et ideo Ioann. 14. Christus consolabatur Apostolos & in eis omnes iustos dicens, Vado parare vobis locum, & si abiero, & preparauero vobis locum, iterum veniam, & accipiam vos ad meipsum, vt vbi sum ego, & vos sitis. Vbi aperte loquitur de hoc secundo aduentu, & de illius fructu. Et de eodem loquebatur Paul. cum dicebat ad Philipp. 1. Saluatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum, &c. Et apertius ad Titum 2. Expectantes beatam spem, & aduentum gloriae magni Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi, &c. 1. ad Corinth. 1. Ita vt nihil vobis

desit in vlla gratia expectantibus reuelationem Domini nostri Iesu Christi, qui & confirmabit vos vsque in finem sine crimine in die aduentus Domini nostri Iesu Christi. Et apertissime ad Hebr. 9. vterque aduentus describitur, Christus semel oblatum est ad multorum exhaustiua peccata: secundo sine peccato apparebit expectantibus se in salutem. Ac denique propter hanc causam rectè dicunt Sancti Irenaeus libr. 2. contra haeres. capit. 62. & Gregorius in id Cantic. Flores apparuerunt in terra nostra: expleto numero praedestinatorum futurum secundum Christi aduentum, iuxta illud Apocalyp. 6. Dictum est illis, vt requiescerent adhuc tempus modicum, donec compleantur conferui eorum. Nam cum hic Christi aduentus propter bonorum gloriam praecipue futurus sit, expleto illo numero quem Deus praedestinuit, non est, quod amplius expectetur.

Sexta conuenientia praecedenti non dissimilis, adiungi potest, quod Christus in vtroque aduentu venturus est, vt sibi regnum comparet. Nam de primo scriptum est apud Daniele, lapidem paruum, qui de monte abscessus est sine manibus percussisse statum, & contriuisse, ac comminuisse regna huius mundi, & creuisse in montem magnum, ac vniuersam terram impleuisse, regnumque comparasse, quod in aeternum non dissipabitur, & alteri populo non tradetur, comminuet autem, & consumet vniuersam regna haec, & ipsum stabit in aeternum. Quae scripta esse de Christo, & primo eius aduentu certius est, quam vt noua probatione indigeat. Nomine enim lapidis Christus in scriptura significari solet, Psalm. 117. Lapidem quem reprobauerunt aedificantes. 1. Sai. 28. Mirram in fundamentis Sion lapidem probatum, Zachar. 3. super lapidem vnum septem oculi sunt. Dicitur autem lapis abscessus à monte sine manibus, propter naturam eius ex Virgine, vt in superioribus exposuimus. Vnde constat sermonem esse de eius primo aduentu: quocirca appellatur lapis paruum, tum propter aetatem infantilem, tum etiam propter humilem, & pauperem vitam, vt postea dicam. Hic ergo lapis paruum dicitur creuisse in montem magnum, & omnia occupasse, quia aduentu suo aeternum regnum sibi comparauit, iuxta illud Luc. 1. Hic erit magnus, & filius altissimi vocabitur, & dabit illi Dominus Deus sedem David Patris eius, & regnabit in domo Iacob in aeternum. De quo regno dixit ipse Christus. Data est mihi omnis potestas in caelo, & in terra Et Regnum meum non est de hoc mundo. Et illud confessus est latro Luc. 23. dicens, Memento mei, Domine, dum veneris in regnum tuum. Hoc enim regnum (vt alibi latius explicuimus) non temporaliter, sed spiritualiter intelligendum est. Nihil n. est aliud, quam regnum Ecclesiae, vel triumphantis in caelo, vel in terra militantis. Vnde quia in primo aduentu non perfectè, & omni ex parte Christus hoc regnum obtinuit, neque de hostibus suis visibiliter, ac manifeste triumphauit, ideo etiam in secundo veniet obtenturus plenam ac completam proprietatem, & possessionem huius regni non solum spiritualem, sed etiam quodammodo corporalem, & visibilem, ac extremam, sicut scribitur Daniel 7. de illo filio hominis, qui iudicium facturus est, Dedit ei potestatem, & honorem, & regnum, & omnes populi, Tribus, & linguae ipsi seruiant. Haec igitur sunt, & aliae facili excogitari possunt similitudines, & conuenientiae inter vtrunque aduentum, vt quod vterque dicitur futurus in nouissimo tempore, & ante vtrumque fuerunt mittendi praecursores ac prophetae, & alij similes, ob quas errarunt Iudaei hos duos aduentus confundentes, & ideo oportet etiam diligenter discrimina adnotare, vt rei veritas constet.

Prima igitur differentia sit, quae in ipsis nominibus primi, & secundi aduentus continetur, scilicet, quod vnus futurus fuit tempore, ac duratione prior altero. Propter hanc enim rationem vnus vocatur primus

Hebr. 9. & alter secundus, quod in testamento nouo satis expressum est, ut patet ex citato loco ad Hebr. 9. & ex omnibus alijs locis, in quibus dicimur expectare aduentum Domini, quem necesse est fore secundum, cum Messiam iam venisse credamus: & hoc sit veluti primum noui testamenti fundamentum. Ex veteri autem testamento probari potest. Quia quidam Christi aduentus promittitur futurus in fine mundi, ut patet ex Malach. 4. *Ecce enim dies veniet* scilicet, &c. Vbi dies iudicii, & aduentus domini ad illud describitur, & in eo dicuntur omnia consummanda, & faciendam aeternam separationem malorum, & bonorum. Et ex ijs, quae postea dicemus de tempore vniuersalis iudicii, & de signis, quae illud praecedent hoc apertius constabit. At vero etiam in testamento veteri praedicitur aduentus Messiae multo ante consummationem saeculi, ut patet ex praedictione Danielis de septuaginta hebdomadibus, & ex eo, quod post illum aduentum praedicitur futurum, ut gentes ad Christum conuertantur, & terra repleatur scientia Dei, ut dicitur Isaia 11. & ut Ecclesia per vniuersum orbem diffundatur, iuxta illud Psalm. 71. *Replebitur maiestate eius omnis terra*, & illud Malach. 1. *Ab ortu solis vsque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus*, & alia multa, quae non nisi longissimo tempore impleri possunt, sicut re ipsa videmus impleta, partimque speramus implenda, ergo necesse est, ijs locis praedicti duos aduentus tempore distantes; erit ergo vnus primus, alter vero secundus. Quapropter (quod in priori tomo etiam admonui) cauendum est, ne quis decipiatur modo loquendi Scripturae, quae tempus vtriusque aduentus interdum vocat *nouum*, vel, quia totum tempus legis gratiae, quod à primo vsque ad secundum Christi aduentum protenditur, licet in se longum sit, & multis annis duraturum, tamen respectu aeternitatis est breuissimum, & veluti dies vnus. 2. Petr. 3. vel quia est vltimus status viatorum, in quo data est vltima lex Dei, cui non succedet alia, sed status aeternitatis, & ideo totum hoc tempus vocatur à Ioanne *hora nouissima* 1. Ioan. 2. In qua est vterque Christi aduentus: sed alter in principio, alter in fine eius, & ita erunt in tempore nouissimo, & in diuersis temporibus.

3. Differentia. Secunda differentia cum praecedenti coniuncta est in substantia (ut sic dicam) vtriusque aduentus, seu in mutationibus, quibus fient. Priorem aduentum factus est per substantialem actionem, vel mutationem, scilicet per Incarnationem filij Dei, & per humanam conceptionem, & generationem Christi, iuxta illud Pauli ad Galat. 4. *Misit Deus filium suum factum ex muliere*. Nihil ergo aliud fuit, filium Dei mitti, quam fieri hominem ex foemina: ergo venire fuit concipi, & incarnari. Et hoc ipsum est quod praedixerat Isaia cap. 7. *Ecce Virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel*, quod interpretatum significat, Nobiscum Deus. Quia per illam conceptionem, & partum ad nos venit Deus, quod propter certitudinem prophetiae, ut iam factum praedixit idem Isaia cap. 9. *Parvulus natus est nobis, & filius datus est nobis*. At posterior aduentus fiet per solum localem motum, quod licet non sit tam expresse dictum in veteri testamento (Quantum enim interdum significetur hic aduentus per verba veniendi aut discendendi: tamen eadem reperientur dicta de primo aduentu, & ita possent aliter intelligi) sequitur tamen necessario ex ijs, quae dicta sunt. Quia postquam res aliqua substantialiter producta est, & existit, non fit corporaliter: & visibiliter praesens, ubi non erat nisi per localem aduentum: Christus autem supponitur iam existens Deus & homo, & solum per localem motum ab hoc inferiori mundo discessit quantum ad praesentiam humanitatis: ergo ut secundo adueniat, & fiat praesens, solum indiget motu locali. Atque ita potest optimè

haec pars confirmari illis Angelorum vocibus Act. 1. *Hic Iesus, qui assumptus est à vobis in caelum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in caelum*. Sicut ergo in caelum iuit per solum localem motum (ut supra vidimus) ita per similem motum veniet. Haec ergo est secunda differentia inter vtrumque aduentum.

Tertia, ac praecipua est in fine. Nam prior aduentus respectu nostri praecipue factus est ad operadam nostram redemptionem, & salutem per meritum, & satisfactionem, & ad docendos illuminandosque homines per doctrinam, & exemplum: alter autem aduentus erit ad iudicandos homines, & retribuendum premium promeritis, & poenam pro peccatis. Et hanc differentiam insinuat Christus Ioann. 3. dicens, *Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum vni-genitum daret, ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam aeternam, & rationem subdit, Non enim misit Deus filium suum in mundum, ut iudicet mundum: sed ut saluetur mundus per ipsum*. Quibus verbis expresse docet priorem aduentum, & causam eius: posteriori vero tantum insinuat, ac si diceret, venturus quidem sum, ad iudicandum mundum: tamen nunc non ad id veni, sed ad saluandum mundum, ut ibi indicat Chrysostom. homil. 27. & Iarui ibidem Euthymius exponit. Et de causa quidem prioris aduentus satis dictum est à nobis in prioritomo. Quod autem secundus futurus sit ad iudicandum, passim habetur in Euangelio, & in toto nouo testamento: ex quo multa testimonia adduximus. Et illa etiam, quibus ex veteri probauimus, Deum hominem esse qui venturus est in vtroque aduentu, conuincunt quoque in vltimo aduentu venturum esse ad iudicandum. Et ratio etiam id probat: quia postquam Christus in priori aduentu sufficienter homines saluauit, eisque prouidit de rebus omnibus ad promerendam salutem necessarijs, nulla alia ratio visibiliter veniendi illi superest respectu nostri, nisi ut bonos à malis separet, eisque condignam retributionem impertiatur. Et quoniam finis, qui prior est in intentione, prima causa est, & ratio executionis, ideo ex hac differentia in fine, orta est alia supra posita de ordine executionis, seu temporis. Decuit enim diuinam misericordiam (ut Chrysostomus à dicta homil. 27. in Ioan.) prius nos redimere, ac saluare, & gratiam praebere, qua bene viuere possemus, ut postea nos posset ex illicita iudicare. Nam (ut rectè dixit Gregor. homil. 30. in Euang.) *Certe vni-genitus Dei filius iudex est generis humani. Sed quis eius iustitiam ferret, si priusquam nos per mansuetudinem corrigeret, culpas nostras per zelum rectitudinis examinare voluisset? Homo ergo pro hominibus factus, prius voluit mansuete corrumpere, ut haberet, quos postmodum in iudicio saluaret*.

Quarta differentia, quae ex praecedenti consequitur, est in modo vtriusque aduentus. Nam prior fuit in carne passibili, & in exteriori apparatu humanis, & abiectus. Quia haec duae conditiones maxime erant consentaneae fini tam redemptionis, quam doctrinae, & exempli. Quae veritas manifesta est non solum in Euangelio, sed etiam in veteri testamento, praesertim in Isaia, & Psalmis, ut latissime in superioribus dictum est. At secundus aduentus futurus est gloriosus, tam quoad statum corporis impassibilis, quam in maiestate, & extremo comitatu, ut satis constat ex Angelorum verbis iam citatis, *Sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in caelum, & ex alijs verbis Christi Matth. 26. A modo videbitis, filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei, & venientem cum nubibus caeli*. Quae verba suae responsioni Christus addit, ut Phariseorum tenebras depelleret, si seipsum vellent cognoscere. Cum enim princeps sacerdotum eum grauissima aduratione interrogasset, an esset Christus, ipseque respondisset *Tu dicis*, statim tacite eorum obiectioni respondens superior-

superiora verba subiungit, ac si diceret. Nec miremini, quod affirmem, me esse Christum, quia me abieci, ac infirmum hominem conspiciatis. Nam iterum venturus sum in gloria, & maiestate, & tunc me videbitis venientem in nubibus caeli. Degloria huius secundi aduentus frequentissima sunt Scripturae testimonia tam noui testamenti, Matth. 16. 24. & 25. Luc. 21. 1. ad Thessal. 4. 1. ad Cor. 15. quam veteris, Isa. 3. 66. & Dan. 7. & alijs supra citatis: atque eam latius descripturi sumus inferius. Disputa. penultima. De hac item differentia legi potest Augustin. sermone Dan. 7. 230. de tempor. vbi hoc ferè sensu, ait priorem aduentum fuisse occultum, alium fore manifestum, iuxta id Psalm. 49. *Deus manifeste venit.* Hieronymus q. 11. ad Algas. Irenæ. libro 4. capit. 56. Tertullianus lib. cont. Iud. Theodor. in Epitom. c. de secundo aduentu.

Matth. 16.
24. & 25.
Luc. 21.
1. Thessal. 4.
1. Cor. 15.
Isai. 3. 66.
Dan. 7.

Augustin.
Hieron.
Tertul.
5. Differen.
tia.

Quinta differentia est in modo comparandi sibi regnum, & triumphum de inimicis suis. Nam in priori aduentu meruit omnibus angelis, & hominibus colorum regnum, & specialiter pro hominibus satisfecit, eisque regni ianuam aperuit, & ideo sibi promeruit supremum quoddam ac coeleste imperium, & claritatem, & sui nominis exaltationem. Quamuis autem tunc consequutus sit perfectum ius regni: tamen (vt supra dicebam) non statim obtinuit integram possessionem eius, nec omnino debellauit omnes inimicos suos. Dico autem integrè, quia ipse quidem statim in fine illius aduentus ingressus est in gloriam suam, Luc. 24. ibique triumphat, & regnat: nondum tamen omnibus dominatur. Quia neque in caelo adhuc completum est praedestinatorum regnum: neque in terra omnes illum venerantur, & obedirent illi. Nondum enim videmus omnia subiecta ei, vt dicitur ad Hebr. 2. Et ideo in fine illius prioris aduentus dictum est illi, *Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* At verò de posteriori aduentu paulo inferius subiungitur, *Dominus à dextris tuis confregit in die ira suae reges, iudicabit in nationibus, implebit ruitas, conquassabit capita in terra multorum.* Quo metaphorico dicendi modo significatur, eum in posteriori aduentu acquisiturum perfectam regni possessionem. non iam illud merendo, sed re ipsa obtinendo, occupandoque, quod ante meruerat, ac potenti virtute ciues suos exaltando, hostes vero debellando. Et hoc est quod Paulus, ait 1. Corinth. ca. 15. *Oportet illum regnare, donec ponantur inimici sub pedibus eius.* Quod magis explicuit ad Hebr. 10. dicens. *Hic autem vnus pro peccatis offerens hostiam in sempiternum sedet in dextera Dei, de cetero expectans donec ponantur inimici sub pedibus eius.* Est ergo valde diuersa ratio obtinendi regnum prioris, & posterioris aduentus. Et hanc differentiam cum aliquibus ex dictis attigit Athanasius libr. de Incarnatione Verbi, eiusque corporali aduentu iuxta finem, dicens. *Simul te latere nolim alterum eius aduentum illustrem, & diuinum, non humilitate conseruabilem, sed gloria magnificum, in expectatione esse, atque imminere, cum non, vt patitur, rediturus sit, sed vt fructus suae crucis omnibus retribuat, immortalitatem videlicet, & resurrectionem, & incorruptibilitatem, neque vt iudicetur, sed vt iudicet.*

6. Differen.
tia.

Atque hinc consequitur sexta differentia in ijs, quae sunt, & quomodo aduentum consequuntur. Nam primus in hoc terminatus est, vt Christus absoluta peregrinatione sua, quam per primum aduentum inchoauit, in caelum redierit, & illic sedeat: non tamen nunquam rediturus: sed, donec ponantur inimici eius sub pedibus eius. Et quia haec victoria non erat futura corporum, sed animarum, & armis spiritualibus comparanda, ideo post insignem illum triumphum eiusdem aduentus, factum est, vt haec Christi victoria per vniuersum orbem praedicaretur, vt spirituale bellum aduersus Christi hostes potentio-

ri virtute gereretur, donec perfecta victoria ad exitum perduceretur. Et hoc est, quod in citato Psalm. 109. post praedicta verba subiungitur, *Virgam virtutis tuae emittet Dominus ex Sion: dominare in medio inimicorum tuorum.* At vero post secundum aduentum nec bellum aliquod in terra supererit, neque Christus sedebit in caelo iterum in terram rediturus: sed perpetua ac stabili quiete illic regnabit, omniaque erunt subiecta ei, vt Paul. describit 1. ad Corinth. 15. & Daniel c. 7. & Ioannes Apoc. 12. 20. 21. & 22. & in fine huius materiae latius dicemus.

His addi possunt duae aliae differentiae, quas solum insinuo, quia pendent ex infra dicendis. Secunda ergo est in praecursoribus, quia praecursor primi aduentus fuit Ioannes Baptista (vt supra tractatum est) secundi autem erunt Elias, & Henoch, vt infra dicemus.

Octaua est insignis vtriusque aduentus. Nam signa prioris fuere, vel septuaginta hebdomadae Daniels, vel cessatio sceptri Iudaeorum, vel pax, quae futura fuit in vniuerso orbe cum alijs, quae demysterijs vitae, ac mortis Christi à prophetis praedicta, & in superioribus tractata sunt. At verò signa posterioris aduentus tam in veteri, quam in nouo testamento praedicta sunt longè diuersa, vt postea trademus. Constat igitur, duos esse Christi aduentus, & adhuc superesse secundum, illumque ad iudicium ferendum de hominibus futurum.

Dices: cum potuerit Christus absque corporali praesentia sua iudicium hoc perficere, & sententiam proferre, quid necesse fuit ad hoc munus obeundum in terram descendere? Respondetur, in primis hoc positum fuisse in voluntate eius vel humana, vel diuina, quae reuelata est, & nobis est ratio sufficiens. Possimus tamen congruentiam adiungere. Quia ex parte iudicandorum decuit iudicium in terra fieri, tum quia ille fuit locus pugnae, & viae, & quasi indifferens ad praemium, & ad poenam obtinendam. Tum etiam, quia cum inter iudicandos sint multi damnati, nec decuit illos in caelum deferri, vt ibi iudicarentur, nec in infernum, & nequam iudicarentur. Fuit autem conueniens, vt omnes iudicandi simul adessent, vbi & videri, & audiri mutuo possent propter rationes in superiori Sectione adductas. Et hinc tandem concluditur, congruum fuisse, vt illic iudex praesens adueniret. Primum, vt ab omnibus iudicandis videri, & audiri posset absque inuitatis miraculis. Deinde vt hoc iudicium maiori quodam splendore, & maiestate fieret, qui iustis magnum solatium, & gaudium iniustis verò maiorem terrorem afferret. Denique vt vbi Christus de torrente in viam biberat, ibi caput exaltaret, & triumphum suae victoriae ostenderet in terra, vbi inique iudicatus fuerat.

Obiectio.

Responsio.

Psalm. 109.

SECTIO III.

In quo terra loco vniuersale iudicium futurum sit.

Ex hinc praecedentis Sectionis, atque ex articulo fidei colligimus, hoc iudicium futurum esse in terra, atque in determinato loco terrae, in quo corporaliter congregabuntur omnes homines iudicandi, & sententia Origenis tractat. 34. in Matth. hoc negantis fidei contraria est, vt iam vidimus. Quaestio ergo solum super est, in qua parte terrae futurum sit. Est enim multorum opinio, hoc iudicium esse futurum in valle Iosaphat, qui medius interiacet inter Ierosolymitanam urbem, & montem Oliueti. Ita sentit D. Thom. in 4. d. 48. quaest. 1. art. 4. q. 4. quodli. 10. art. 2. & opus. 60. cap. vltim. Alber. eadem d. 48. art. 3. Palud. dist. 47. q. 1. art. 1. D. Anton. 4. p. tit. 14. capit. 11. §. 5. & hoc sequuntur Sotus, Carthus. & recentiores propter locum Joel 3. *Congregabo omnes gentes*

Orig.

D. Thom.
Albert.
Palud.
Antonin.
Sotus
Carthus.
Joel 3.
gentes

gentes, & educam eas in vallem Iosaphat, & disceptabo cum eis. Alijs verò hæc sententia non solum non probatur: verum etiam expositio illius loci puerilis & friuola videtur: vt ait Glossa ordinaria, quam sequitur, & refert Magister sentent. d. 48 & clarius Alens. 3. p. q. 25. memb. 2. Significat Anselm. in Elucidatione. vbi per Vallem interpretatur terram, quæ respectu cæli Vallis dicitur. Quare multi negant esse vallem aliquam, Iosaphat appellatam. Vnde fit, apud prophetam, illud non esse cognomen alicuius vallis specialis, sed denominationem sumptam à iudicio ibi futuro, vt idem fit vallis Iosaphat, quod vallis iudicii Domini. Nam Iosaphat iudicium Domini significat. Vnde Chaldeus non vertit in vallem Iosaphat: sed in vallem diuisionis iudicii. Iuxta quam interpretationem omnino incertum manet, quis sit ille locus, qui futurus est locus iudicii. Additur præterea cōiectura, quia vallis illa, quæ interiaceret inter Ierusalem, & montem Oliueti, minor est, quam vt tantam hominum multitudinem capere possit.

Mihi tamen non videtur à communi, & recepta sententia recedendum, quanquam non certa sit sed probabilis, & pia. Est tamen in hunc modum explicanda. Primò non solum terræ locum, seu superficiem illius vallis Iosaphat ita credi futurum esse locum iudicii, vt tam omnes iudicandi, quam Christus Dominus vsque ad ipsam terram descendi sint ad iudicium. Hoc enim est, quod Glossa dixit, puerile esse credere, Dominum descensurum in vallem Iosaphat. Quia non (inquit) in terra: sed in spatio huius aeris sedebit contra locum montis Oliueti, ex quo ascendit. Vnde non negat, iudicium futurum in illo loco: sed solum negat iudicem descensurum vsque ad ipsam terram. Et idem est manifestus sensus Alex. Alens, qui verus est quoad hanc partem. Nam Paulus 1. ad Thessalonic. 4. etiam sanctos homines resurgentes negat esse manfuros in terra: sed statim esse rapiendos vna cum Christo in aerem. Igitur Christus Dominus descendit vsque ad locum aeris, qui est super ipsam vallem Iosaphat, & ibi in throno suæ maiestatis sedebit, vt omnes ferè expositores docent. 1. ad Thessalonic. 4. Decet enim ipsum iudicem esse in eminentiori loco, & à terra eleuatum, tum propter dignitatem, & maiestatem, ac corporis gloriosi agilitatem, tum etiam, vt ab omnibus videri facile audiri que possit. Rursus, omnes sancti tam angeli, quam homines erunt etiam à terra eleuati, vt Paul. significat. Quia ab ipso instanti resurrectionis eorum corpora erunt gloriosa, neque egebunt loco terræ, cui innitantur: & alioqui non decet, vt per illud breue tempus damnatis hominibus permixti sint, sed honoratior locus & iudici vicinior illis debetur. Erunt ergo in regione aeris vicina, & superiori valle Iosaphat. Denique soli reprobi iacebunt, vel stabunt super terram in ipsa valle Iosaphat. Non est autem intelligendum, solum ipsam vallem replendam esse corporibus: sed etiam montes seu alia loca finitima, quæ ad capiendam omnia damnatorum corpora necessaria fuerint. Non enim oportet fingere illa corpora penetratiue futura esse in minori loco, quam natura rei postulet, quia nullum est fundamentum, neque necessitas huius miraculi. Dices, Occupabunt ergo corpora damnatorum multa alia loca præter vallem Iosaphat, vt v. g. montem Oliueti, & locum Ierosolymitanæ ciuitatis, seu montem Sion & alia: cur ergo dicuntur potius congreganda in valle Iosaphat, quam in alio loco? Itē multo magno intervallo à Christo distabunt, quomodo ergo eum videre poterunt & audire? Respondetur ad priorem partem, à parte totum denominari, & fortasse iudex collocabit sedem suam super ipsam vallem Iosaphat: eoque congregari incipient iudicandi. Diffundentur autem per loca circumuicina, quantum necesse fuerit, & hac ratione dicuntur congregandi in valle Iosaphat. Ad posteriorem vero par-

tem dicitur, facile esse Christo domino tanta efficitate sui splendorem, vel speciem, aut vocem emit-tere, vt in tota illa distantia videri possit, & audiri, etiam si oporteat miraculosè id facere, & omnia impedimenta auferre.

Sic ergo explicata hæc sententia, satis probabiliter suaderi potest. Primo, quia nulla est difficultas, ob quam non possit facile credi ita esse futurum, & ad literam intellecta, hoc indicant. Quia iuxta veriorum expositionem, de iudicio vniuersali ibi loquitur, (vt satis commodè exponit Hieronymus, & recentioresque sequuntur) & locum illius iudicii nominat communi, & vitato nomine, vnde vox illa Iosaphat ibi ponitur tanquam nomen, seu cognomen proprium, & consuetum illius vallis, non tanquam significans iudicium Domini, quamuis fortasse tale nomen non sine mysterio illi valli impositum sit. Ergo iuxta literalem sensum significatur ibi vallis illa, cui hoc nomen impositum erat, & huius etiam rei signum est, quod Septuaginta illam vocem retinuerunt intelligentes esse nomen proprium, & non duas voces significantes iudicium Domini. Et ideo eandem retinuit vulgata editio, & omnes interpretes. Denique ita etiam intellexerunt hunc locum Liran. Lyrani. Carthus. & alij recentiores & Aretas in 11. c. Apoc. Accedit præterea congrua ratio, ob quam Deus locum illum elegit ad vniuersale iudicium. Quia ex monte Oliueti in cælum ascendit, & Ierosolymis pro hominibus passus est, & (vt supra diximus) illud celsetur esse medium terræ, in quo Deus salutem operatus est: ergo conuenienter electus est ille locus, & vallis intermedia, quasi vtramque montem Caluarie & Oliueti complectens ad iudicium perficiendum, in quo sancti & gloriam ascensionis Christi participabunt, & fructum sanguinis, & passionis eius, & Christus iustam vindictam fumet de persecutoribus suis, ac de omnibus qui suo sanguine abluui noluerunt. Denique vbi Christus suæ gloriæ maiestatem ostendat, vbi summam ignominiam sustinuit. Neque enim refert, quod non in ipsa ciuitate, aut monte Caluarie: sed in valle Iosaphat dicatur sessurus ad iudicandum. Tum quia (vt ex 18. c. Ioan. constat) in valle Iosaphat, per quam fluit torrens Cedron (vt patet ex Beda lib. de locis sanctis c. 6.) passionem suam inchoauit, ibi enim comprehensus est Tum etiam quia totus ille locus tanquam vnus censetur, & (vt dicebatur) quia est medius inter vtrumque montem omnia loca, & mysteria quodammodo complectitur. Et ideo aliquando etiam dicitur Christus iudicaturus, in Syon & Ierusalem, vt eodem c. Ioel. 3. significatur, Dominus de Syon rugiet, & de Ierusalem dabit vocem suam. Aliquando vero dicitur descensurus in montem Oliueti ad iudicandum. Quod videtur infinuasse angeli dicentes, Hic Iesus, qui assumptus est à vobis in cælum sic veniet. Est ergo hæc sententia pia, & valde verisimilis.

Vnum verò superest explicandum circa ea, quæ diximus, nimirum, si omnes iusti futuri sunt in aere, damnati vero in terra, quomodo ad dexteram intelligendum sit, illos futuros esse ad dexteram, hos vero ad sinistram Christi. Quia si non sunt omnes in terra, vel in aere, non oportebit hanc distinctionem fieri per localem separationem: sed omnes, qui in terra fuerint, erunt simul, & quasi in circulo congregati circa thronum Christi, vt quoad fieri possit, omni ex parte ad illum propinquius accedant, atque idem dicendum est de ijs, qui futuri sunt in aere eadem ratione, ac proportionem. Dupliciter responderi potest, primo (intelligèdo ad literam, & in propria significatione dexteram & sinistram corporis Christi,) omnes reprobos, etiam si in terra sint, collocandos esse ad partem sinistram Christi: bonos vero in aere ad dexteram: quod si ita fiet, non erit respectus maioris propinquitatis, vel distantie ad iudicium.

Gloss. Ordin.
Magist.
Alens.
Anselm.

1. Thessal. 4.
Iudicium vniuersale in
quoniam terra
loco futurum sit.

Obiectio.

Responsio.

Vallis Iosaphat
pharaim
salus iudicii
& loci quoniam
do.

Liran.
Carthus.
Aret.

Ioan. 18.
Beda.

Ioel. 3.

Dubium.

Responsio. iudicem, sed significationis potius. Secundo vero, & melius dicitur, more scripturæ, dexteram & sinistram significare felicitatis, & infelicitatis, honoris vel abiectionis locum. Et ita fere exponit Origenes tractat. 24. in Matt. quamquam ex falso fundamento, ut visum est. Eundem vero sensum indicat Hilarius canon. 28. dicens in dextera, ac sinistra collocans unumquemque, digna aut bonitatis, aut malitie sede constituit. Apertius Anselmus, Matth. 25. sic exponit ad dextram, id est, in æterna beatitudine: ad sinistram, id est, in æterna miseria, commodius in Elucidario inquit, ad dexteram scilicet sursum in gloria, ad sinistram deorsum in terra. Et hanc expositionem frequentius Scholastici sequuntur.

SECTIO IV.

Quo tempore futurus sit secundum Christi aduentum ad iudicium.

Constat in primis, aduentum Christi iudicis non esse futurum ante ipsummet tempus, vel diem, in quo peragendum est iudicium. Tum quia, cum hæc sit sola causa huius aduentus, & præsentie corporalis Christi in hoc inferiori mundo, non est cur ante prædictum tempus fiat, tum etiam quia (ut supra agentes de resurrectione dicebamus) rationi magis consentaneum est, ut iudicandi expectent iudicem, aut illi venienti obuiam exeant, quam ut ipse eos præueniat, vel expectet. Nulla ergo, aut breuissima intercedet mora inter iudicis aduentum, & inchoationem iudicii: & ita fere semper hæc duo in Scriptura coniunguntur, & hoc fere ordine describuntur Matth. 25. Cum venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes Angeli eius cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis sue, & congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit ab invicem: Et infra, Tunc dices Rex is, qui ad sinistram eius erunt, &c.

Secundo etiam certum est ex Scriptura, & interpretatione, & consensu totius Ecclesiæ, tam Christi aduentum, quam iudicium futurum esse in extremo tempore, seu die durationis mundi, ut patet ex testimonijs supra citatis, quod latius declarabimus disput. ult. huius materie. Quapropter sententiam Lactantij, & aliorum dicentium, aduentum Christi futurum mille annis ante finem sæculi, hæretica est, satisque in superioribus improbatæ, refellendo Chilistarum errorem. Hinc ergo fit, ut questio hæc de tempore iudicii & aduentus Christi coniuncta sit cum questione de duratione, & consummatione mundi. Est autem sermo de mundo, non quoad substantiam elementorum, & corporum cælestium (de quo in vltima disput. huius materie non nihil dicemus) sed quoad generationes, præsertim hominum, & consequenter aliarum rerum, quæ propter hominem conditæ sunt. De quo Aristotelis & quorundam Philosophorum opinio fuit, mundum hoc modo non esse consummadum, sed perpetuo duraturum. Qui ideo errarunt, quia de re, quæ ratione naturali investigari non potest, iudicium tulerunt. Nam sicut creatio, ita & conservatio mundi pendet ex libera Dei voluntate. Quapropter dixit Christus, Act. 17. Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ Pater possit in sua potestate. Supponimus ergo ex huius mundi sub hac consideratione aliquando esse periturum: inquirimus autem quando periturus sit, aut quor annis sit duraturus.

Quidam igitur tradiderunt, mundum duraturum sex mille annis, & consequenter in fine eorum futurum esse iudicium, & aduentum Christi. Hic error tribui solet Millenarijs, illumque expresse docet Lactant. libr. 7. diuinar. Inst. cap. 14. & 24. qui tamen post sex mille annos expletos, dicit futuros esse mille alios felicitatis Sanctorum in terra. Et eiusdem

sententiæ est Iustinus Martyr quæst. 71. ad Gentem, & Irenæ. libr. 5. contr. hæres. capit. 28. & Hilar. can. 17. in Matth. & Hieronym. Epist. 139. ad Cyprian. Presbyterum, exponens verba illa Psalmi. Mille anni ante oculos tuos tanquam dies hesternæ, quæ præterij, & insinuat Miche. 4. in principio, ubi tempus fidei gentium, id est, Euangelicæ prædicationis, & conuersionis mundi sentit tantum duraturum quingentis annis, & hanc esse nouissimam horam, de qua loquitur Ioann. 1. canon. cap. 2. & Gaudent. Brixensis tractat. 10. qui est octauus in Exod. August. etiam 20. de Ciuitat. cap. 9. hanc referens sententiam, illam non iudicat improbabilem. Refert item Lactantius, apud Ethnicos fuisse hanc peruulgatam opinionem, & Sybillas multa de ea prædixisse. Hebræos idem fuisse sequutos, præter R. Salomonem, & Isaac, referunt Galatinus lib. 4. cap. 20. & Picus Mirandulan. lib. 6. Heptapli. capit. 4. ex quodam oraculo Eliæ, quod habetur in Thalmud, in libro Sanhedrin, cuius verba referunt prædicti auctores. Non est tamen illud oraculum Eliæ Prophetæ, sed alicuius Rabbini. Coniectura qua omnes citati Patres videntur, est, quia sex diebus creatus est mundus, & in septimo fuit Sabbathum, & requies: sed apud Deum mille anni sunt tanquam dies vna, ergo durabit mundus sex annorum millibus: postea vero sequetur requies diei Sabbathi, quam Millenarij exstimaabant duraturam per alios mille annos terrenæ felicitatis, nos autem dicere possumus esse diem æternitatis, ac æternæ beatitudinis, & quietis. Alias similes coniecturas addunt Hebræi tam futes, ut illas referre superuacuum sit. Huic vero annorum numero quingentos annos addidit Germanus Constantin. in Theoria rerum Ecclesiasticarum parum à medio, qui refert Chrysostom. Cyrill. & Hippolytum in eam sententiam. Sed in oratione Hippolyti de consum. mundi, quæ extat, nullum verbum de hac re legitur: opuscula vero Chrysost. & Cyrill. de Antichristo non extant, neque in eorum operibus huius sententiæ vestigium inuenitur. Neque intelligo, quo fundamento Germanus hos quingentos annos addiderit. Quod enim ait, quando Pontifex populum obli-gnat seu benedicit, manum, & digitos attollens, in ipsa digitorum compositione, & figura significare prædictum numerum sex mille quingentorum annorum: hoc (inquam) quomodo, aut quo sensu intelligendum sit, concipi satis non potest, nedum explicari. Alios similes ac varios dicendi modos refert August. 18. de Ciuitat. cap. 53. quos omitto, quia nec maius habent fundamentum, nec propria indigent impugnatione, simul enim cum prædicta sententia refelluntur.

De hac igitur veteri sententia tria mihi dicenda videntur. Primum prout à prædictis authoribus asserta est, ipso rerum euentu conuictam esse falsitatis, & erroris. Nam omnes illi auctores, sequentes septuaginta interpretes, arbitrati sunt, Christum natum esse currente iam sexto millenario à creatione mundi. Vnde si vera fuisset eorum sententia, iam nunc durasset mundus plusquam sex mille, & sexcentis annis. Vnde Lactantius dixit, sua ætate tantum superfuisset ducentos annos vsque ad secundum Christi aduentum, & mille ducentos vsque ad finem septimi millenarij, quem ipse ponit, qui omnes, & adhuc plures iam sunt transacti. Et eodem modo sentiunt reliqui scriptores citati. Et iuxta eandem supputationem dixit Cyprianus in præfat. libr. de exhortatione Martyr. ad Fortunatum, Sex mille anni iam plene complentur, ex quo hominem diabolus impugnat, & Ambr. libr. 7. in Lucam, in principio, hoc argumento impugnat prædictam sententiam. Quia plures quam sex mille computantur anni, quamquam reuera eius ætate nondum essent completi sex mille anni ætatis mundi, iuxta prædictam supputationem. Atque simili argumento, præter alia, quæ statim subijcie-

4. *2. d. 5. r. 1.*
6. 14.

mus; conuincuntur falsa esse, & vana, quæ de mundi duratione traduntur libr. 4. Eldræ capit. 5. 11. & 14. quæ sufficiens causa est, vt ille liber è canone rejiciatur.

Secundo dicendum est, iuxta veram supputationem annorum à creatione mundi, non posse euidenti aut certo argumento conuinci falsum esse, quod prædicti Patres affirmant. Probatur apertè. Quia (vt latè ostendi præcedenti tomo) secundum veritatem Hebraicam Christus natus est circa quatermillesimum annum à creatione mundi, nunc ergo ad summum agitur annus quinquies millesimus sexcentessimus ætatis mundi: super sunt igitur quadringenti anni, vt compleatur numerus sexmille annorum: sed in ijs optime impleri possunt omnia, quæ in scriptura prædicta sunt, fore ante diem iudicii, ergo fieri rectè potest, vt finito illo annorum numero, mundus etiam finiatur: nullo ergo argumento conuinci potest prædicta sententia falsitatis. Et hoc modo asseruerunt hanc sententiam Hebræi antiquiores, qui (vt referunt Galat. libro. 1. & Genebrar. in principio Chronographiæ) dicebant sex millia annorum futura durationis mundi, duo millia inaneitatis, id est, ante legem: duo millia legis: & duo millia temporis Messie.

Galatin.
Genebrar.

*Dies iudicii
mundique
futuri du-
ratio pro-
fusa
incerta
et
inognita.*

Tertio dicendum est, prædictos autores asseruisse rem prorsus incertam, quæ nulla auctoritate, vel ratione probari potest. Hoc probatur primo, quia nihil ab eis asseritur ad hoc probandum. Oraculum enim Eliæ apocryphum est à quodam Rabbino cōfictum. Coniectura autem illa sumpta ex sex diebus creationis mundi nullius momenti est, tum quia illæ metaphoricæ significationes non possunt ab vno loco ad alium liberè transferri. Dicuntur enim mille anni esse apud Deum tanquam dies vnus, vt immobilitas diuinæ æternitatis significetur: non vero vt dies creationis significet sæculum durationis mundi. Tum etiam quia dici potest, illos sex dies significare sex mundi ætates, quæ non habent æqualem annorum durationem. Secundo ostenditur hoc probatur. Quia scriptura dicit, tempus aduentus Christi esse incertum, & incognitum nō solum hominibus sed etiam angelis Matt. 24. & Mar. 13. De die illa nemo scit. Neq̃ satis est, si quis respondeat diem & horam posse esse incertam, quamuis annus sit præfixus, & certus. Nam (vt rectè Aug. annotat,) dies, hora in huiusmodi scripturæ locis absolute pro temporis duratione sumitur. Non igitur solum nos latet, quæ die vel hora in rigore sumptis futurum sit iudicium: sed absolute quo anno, vel (quod idè est) post quem annorum numerum futurum sit. Vnde Actor. 1. interrogatus Christus de illo tempore, respondit. Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate. Quo testimonio putat Aug. 18. de Ciuit. cap. 35. sufficienter redargui omnes, qui annos durationis mundi computare ac definire conantur. Ex quibus alij (inquit) quadringentos: alij etiam mille ab ascensione Domini vsque ad eius vltimum aduentum compleri posse dixerunt, qui coniecturis vtuntur humanis, non ab eis aliquid de scriptura canonica auctoritate proferunt. Omnium vero de hac re calculantium digitos resoluit, & quæscere iubet ille, qui dixit. Non est vestrum scire tempora, quæ Pater posuit in sua potestate. Atque eodem argumento contra hanc sententiam vtitur idem Augustinus Enarrat. in Pl. 6. in principio, & Enarrat. in Psalm. 89. circa illa verba, Quoniam mille anni ante oculos tuos tanquam dies besterna quæ præterit, & Epistol. 78. & 80. Sic etiam Cyrill. Ierosolym. catech. 15. de hac re agens inquit, Tempus nemo curiosè inquirat, Non est enim nostrum scire tempora, quæ Deus posuit in potestate sua, neque audeas determinare, quando hæc fient, neque rursus superius iaceas. Eandem sententiam grauitè, atque eueruditè docuit Beda lib. de ration. tempor. capit. 64. 66. vbi contrariam, friuolam & hereticam appellat.

Matth. 24.
Marc. 13.
August.

A. A. 1.

August.

Augustin.

Cyrril.
Ierosolym.

Beda.

Sed applicanda sunt singula singulis. Vocat enim hereticam quoad eam partem, quæ est de errore Chiliafarum, friuolam vero quoad aliam, quæ temporis, & annos definit. Chrysostomus etiam hom. 9. in 1. ad Thessalon. in hanc sententiam eleganter interpretatur illa verba capi. 5. De temporibus autem non opus habetis, vt vobis scribam: Ipsi namque scitis diem Domini, vt furem in nocte, ita venturum. Vbi inter alia inquit tam incertum esse tempus consummationis mundi, quantum vnique incertus est dies mortis. Idem latè tractat Autor imperfecti in Matth. hom. 50.

Chrysost.
1. Thessal.

Quartò tandem ex dictis concluditur à nemine posse affirmari quo tempore, anno, aut die futurus sit secundus Christi aduentus, atque adeo curiosè sum, & superuacaneum esse id inquirere: cum diuina prouidentia ita ordinatum sit, vt nobis sit occultus, vt constet ex citatis verbis Christi, & ex Luc. 17. & 21. Est etiam optimum testimonium illud Malac. 3. Ecce venit, dicit Dominus exercituum, & quis poterit cogitare diem aduentus eius? Si verum est ea verba de secundo aduentu esse intelligenda, vt vult ibi Theodor sequutus Eusebium libro 5. de Demonstr. capit. 28. in qua sententia est etiam August. 18. de Ciuitat. capit. 35. & libr. 20. cap. 25. & 26. Aptior locus est Zachar. 14. Et erit in die illa, non erit lux: sed frigus, & gelus, & erit dies vna, quæ nota est Domino, non dies neque nox, & in tempore vesperti erit lux: vbi ad literam loquitur de die iudicii, quæ nota Deo dicitur. quia soli ipsi est cognita. Ratio verò non est alia, nisi quia hoc pendet ex voluntate diuina, quæ nobis non est reuelata: & ratione inuestigari nequit, non solum ab hominibus, sed neque ab Angelis. Nam si aliqua in re, certè in hac maxime, ratio facti erit voluntas facientis. Præsertim, quia (vt supra dicebamus) tota pendet ex eo, quod numerus prædestinatorum compleatur, qui numerus quoad primam prædestinationem, & electionem ex sola Dei voluntate pendet, & ratione inuestigari non potest, nisi ipse Deus reuelet, vt per le notum est. Et licet numerus cognoscatur, adhuc esset incertum quanto tempore esset implendus.

Demonstr.
iudicij
die
perquirere
curiosum,
et
vanum.
Lu. 17. & 21.
Malac. 3.

Theod.
Euseb.
August.
Zach. 14.

Hic verò occurrebat tractandū, an animæ Christi sit nota illa dies, & an ab aliquo Beatorum cognoscatur. Sed hoc satis attigimus superiori tomo q. 10. art. 2. in commentario, vbi locum Marci late tractauimus, & ostendimus animam Christi cognoscere illum diem non naturali scientia, sed beata, & infusa: de Angelis verò & alijs Beatis diximus esse incertum, an in Verbo cognoscant hunc diem: verissimilius autem duximus cum Rich. Soto & alijs in 4. d. 43. non cognosce. Quod tamen regulariter intelligendum est: nam fortasse à B. Virgine cognoscitur. Referunt autem Rich. Sot. & alij Aug. in Ench. c. 36. dicentem, sanctos Angelos cognoscere numerum hominum prædestinatorum. Sed in primis etiam hoc cognoscant, non inde fit, vt cognoscant tempus durationis mundi, vt dixi. Deinde Aug. in eo c. nihil dicit. in ca. verò 62. vbi hac de re agit, exponi posset non absolute docere, Angelos cognoscere totum numerum hominum electorum: sed solum quot homines assumantur ad reparandas ruinas Angelorum. Verba enim eius in fine c. 61. hæc sunt, Ex ipsa hominum redemptione ruina illius Angelice destrimentæ reparatur: statimq; c. 6. subdit, Et vix nouerunt sancti Angeli docti à Deo, unus veritatem æternæ contemplatione beatifunt, quanti sunt, quanti numeri supplementum de genere humano, integritas illius ciuitatis expectet. At verò cum homines non solum assumantur ad beatitudinem ad supplendas ruinas Angelorum: sed etiam per se, & ex propria intentione, sicut ipsi Angeli, plures fortasse erunt homines prædestinati, quam ad reparandas ruinas Angelorum assumpti: & ideo licet hic numerus cognoscatur, non sequitur totum numerum prædestinatorum hominum agnosci.

Dubium.

Reponitur.

Rich.
Sot.

Aug.

Ex di-

Ex dictis consequenter colligitur etiam esse incertum: quia die hebdomadis, & quia hora diei, id est, nocturna vel diurna aduentus Domini ad iudicium futurus sit. Quamquam de hora probabile sit futurum hora matutina, sicut supra diximus agentes de generali resurrectione. Addit etiam Lactant. li. 7. c. 19. futuram illam horam eadem, in qua Christus resurrexit, & in Dominica die. Sed quia coniectura hoc ipse dixit, posset alius excogitare, venturum Christum, quia die ascendit: vel iudicaturum quia die iudicatus fuit, aut quidpiam simile. Est ergo tota hæc res incerta, & lubrica.

Sed dicet tandem aliquis, quamvis definitè dici non possit, quot super sint anni vsque ad diem iudicii, tamen ex signis, quæ de illo prædicta sunt, posse nos coniectare, vtrum iam appropinquet, an adhuc longissime distet. De qua re prolixè satis scripsit Hieronymus Vniuersum lib. de sex diebus conditi orbis lectio. 6. & refert contrarias, & valde dissentientes hac de re Theologorum sententias. Alij quippe dicunt, longissimè adhuc distare mundi consummationem, donec octaua sphaera proprio motu perfectam conuersionem conficiat. Ac si duratio mundi esset propter motus caelestes, & non potius motus caelestis, propter generationes hominum, donec perfectus eorum numerus compleatur. Sunt ergo hæc coniectura, & similes valde infirmæ. Alij vero coniecturam sumunt ex eo, quod verisimile est, tanto tempore, vel maiori duraturum mundum post aduentum Christi, quanto antea durauit. Sed hoc etiam est incertum: quia cum in lege gratiæ plures saluentur quam antea, fieri potest, vt breuius absoluantur prædestinatorum numerus. Alij ergo è contrario opinati sunt, iudicij tempus non longè distare, quoniam multi ex signis illius, quæ in Euangelio prædicta sunt, partim impleta esse, partim continuè impleri videntur, nimirum prædicationem Euangelij in vniuerso orbe, seditiones, bella, perditos mores & similia. Mihitamen videtur, nihil etiam in hoc esse temere affirmandum, vt rectè monuit Beda prædicto c. 60. dicēs. *Cunctis in communi suademus, vt siue quis ex Hebraica veritate, siue ex septuaginta interpretum translatione, siue ex virg. commixto opere codicibus, vt sibi visum fuerit temporum cursum notauerit: siue prolixiora, siue breuiora transacti sæculi tempora signauerit, aut signata repererit: nullatenus tamen ex hoc longiora, vel breuiora qua restant sæculi tempora putet, memor semper Dominicae sententiae. De die illa nemo scit.* Ratio vero conuincens esse videtur. Quia in primis prædestinatorum numerus, quantus sit, non solum ratione certa, sed neque probabiliter coniectura nobis constare potest. Quis ergo definire audeat, an plures vel pauciores homines saluandi super sint, quam hæcenus salui facti sunt? aut quo testimonio, rationeue alteram partem definiat? Et siue numerus futurorum sanctorum sit maior, quam præcedentium, siue minor, vnde scire potest, quise eorum breuiori, vel longiori tempore absoluentus sit? Cum contingat vno tempore esse plures iustos, quam alio. Itaq; considerata primaria causa, propter quam durat mundus, non potest à nobis cognosci, an eius finis longè, vel prope absit. Aliunde vero ex signis datis de secundo aduentu domini nulla fere coniectura sufficiens ad ferendum iudicium sumi potest. Nam ea signa, quæ apparent impleta, sunt valde generalia, & communia, & quæ ferè in omni tempore in Ecclesia fuerunt, non vero illa propria, & specialia, de quibus dixit Christus.

Responsio.

Beda.

Ex signis iudicij prognostica, nihil de mundi duratione colligi certo, aut probabiliter potest.

Matth. 24.

Cum videritis hæc omnia, scitote quia prope est in ianuam. Quod apertius constabit inferius, cum de his signis agemus. Nunc autem sufficiens huius rei argumentum est, quod propter huiusmodi signa fere ab initio nascentis Ecclesiæ orta est existimatio, quod dies Domini instaret, quam licet Paulus omnino e. 2. Thessal. 2. uellere conatus fuit 2. ad Thessalonicen. 2. semper

Fr. Suarez. tom. 2.

A tamen fuere, qui propinquum affirmarent esse aduentum Domini, licet fortasse non tam proximum, sicut Thessalonicenses putabant. Quamquam de quodam Iuda Catholico, & illustri scriptore refert Hieronymus de script. Ecclesiastic. quod circa sua tempora futurum iudicium dixerit *Quia magnitudo persecutionem præsentem mundi minabatur occasum.* Quem licet ipse reprehendat: idem tamen Hieron. Epistol. 11. ad Ageruchiam de Monogam. eisdem mundi clades elegantissime describens, penè in eadem descendit sententiam. Ac reliqui Patres propter huiusmodi causam ferè semper monuerunt appropinquare diem iudicii, Tertullian. lib. de fuga in persecutione capit. 12. *Antichristo* (inquit) *iam instanti.* Quod perinde est. Et eodem modo loquitur Cypria. epistol. 58. & in Epistol. 56. *Scire debetis, ac pro certo credere, & tenere, pressuram diem super caput esse coepisse, & occasum sæculi, atque Antichristi tempora appropinquasse.* Rursus Epistol. 63. in fine, *Iam inquit, secundus eius aduentus nobis appropinquat.* Basil. Epistol. 7. in fine, *gens de persecutionibus, quas Ecclesia suo tempore patiebatur. Accessit* (inquit) *ad hæc animi mei disceprationes, & ista cogitatio, an Ecclesiam suam profus reliquit Dominus, an nouissima hora est, & hoc pacto initium sumit desectio.* Chrysostom. homil. 33. in Ioan. versus finem tractans verba illa Pauli ad Philippen. *Dominus prope est,* ea de propinquitate secundi aduentus exponit, quamvis fortasse melius ibi intelligatur Dominus esse prope, per præsentiam, & exilium. Addit vero, *Non longe a fine absumus, sed iam mundus præparat: hoc bella, hoc afflictiones, hoc terremotus, hoc extincta charitas significat.* Ambrosius oratione in Satyrum fratrem ante medium. *Raptus est ne totus orbis excidat mundi finem videat.* Gregorius item Magnus libro 4. Epistolarum capit. 72. Epistol. 38. & homil. 1. in Euangel. latè hoc prosequitur. Atque eodem modo ferè loquuti sunt posteriores Patres, Bernardus sermon. 6. in Psalm. 90. Vincentius, & alij insignes diuini verbi concionatores. Ipso igitur longo rerum experimento constat, hæc signa insufficientia esse ad iudicandum de diei iudicii propinquitate. Nam eadem, quæ nunc sunt, fuere ante mille annos: & tamen nondum iudicium aduenit, nec certiora signa data sunt aduentus Domini appropinquantis. Sancti vero ita loquuti sunt, vel quia mala præsentia semper videntur maiora, vel quia vehementius aut ipsi timebant, aut timore immittere peccatoribus cupiebant, & semper vere dicere poterant iudicium Domini magis, ac magis appropinquare, vel cerrè more Scripturæ loquebantur, considerando totum huius vitæ tempus, vt breuissimam moram æternitati comparatum. Vel si aliqui fortasse ita simpliciter existimauerunt, non satis experti fuerant, vel non animaduertuerunt eadem signa, quæ ipsos mouebant, multis antea sæculis eodem modo contigisse.

Hieronym.

Tertullian.

Basil.

Chrysostom.

Philipp. 4.

Ambros.

Gregor.

Bernard.

Vincent.

DISPUTATIO LIV.

In tres Sectiones distributa.

De Antichristo.

P

ostquam ostensum est, futurum esse aliquando secundum Christi aduentum ad iudicium, antequam modum illius, ac formam explanemus, dicendum est de ijs rebus, quæ proximè ipsius aduentum antecedunt, & in Scriptura nobis reuelatæ sunt, tanquam certa illius aduentus indicia. Inter quæ Antichristi persecutio sæpius, atque diffusius prædicta est. De qua in hac disputatione dicemus, explicando primo quis, & qualis futurus Antichristus sit, quæ deinde persecutio eius, & quis tandem ipsius futurus sit exitus. Quia tamen (vt

Hh

Iren.